

Iwona Potoczna

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

PRZESŁANKI I SPOSOBY WSPIERANIA MAŁEJ I ŚREDNIEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W POLSCE – WYBRANE ASPEKTY

1. Wstęp

Wspieranie małej i średniej przedsiębiorczości stanowi ważny element programów polityki ekonomicznej wielu rozwiniętych krajów świata. W okresie funkcjonowania doktryny socjalistycznej w gospodarce polskiej działalność tę jawnie zwalczano. Bardzo często była też dyskryminowana i reglamentowana. Z tego więc powodu problematyka ta ma współcześnie szczególne znaczenie. Przedsiębiorstwa te stale zwiększają swój udział w PKB, zatrudnieniu i eksporcie. Głównie te podmioty tworzą dodatkowe miejsca pracy. Sektor ten jest głównym pracodawcą, stąd należy stworzyć mu odpowiednie warunki wzrostu i rozwoju, ponieważ właśnie w ten sposób można zahamować proces wzrostu bezrobocia, a także kreować nowe miejsca pracy. Celem niniejszego artykułu jest omówienie przesłanek wspierania małych i średnich przedsiębiorstw, wzrostu ich znaczenia w gospodarce Polski, celów polityki rządu wobec tej grupy przedsiębiorców oraz sposobów wspierania ich rozwoju.

2. Przesłanki dbałości o rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce Polski

Specyfika kształtowania się sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) zależy od osiągniętego przez państwo rozwoju gospodarczego oraz ustroju społeczno-politycznego. Związane jest to m.in. z prowadzoną polityką promocji i wspierania tego sektora przez państwo, kulturą przedsiębiorczości, tradycjami, stosunkiem społeczeństwa do inicjowania i prowadzenia działalności gospodarczej.

Skupiska MŚP powstają najczęściej w obrębie dużych aglomeracji miejskich oraz w okręgach o dobrze rozwiniętym i zróżnicowanym przemyśle [*Kierunki działań...* 2003, s. 23]. Koncentrują się one na terenach, na których istnieją odpowiednie rynki zbytu, wykwalifikowana siła robocza, dostęp do wyspecjalizowanych usług i środków finansowych oraz rozwinięta infrastruktura.

Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce cechuje znaczne rozdrobnienie. Przejawia się to wysokim udziałem przedsiębiorstw bardzo małych, tzw. mikroprzedsiębiorstw (do 9 pracujących), oraz niskimi udziałami przedsiębiorstw małych (10-49 pracujących) i średnich (50-249 pracujących). Największym przyrostem charakteryzują się przedsiębiorstwa najmniejsze zatrudniające 1-9 pracowników. Obecnie małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią większość ogólnej liczby przedsiębiorstw, zatem odgrywają ważną rolę w gospodarce.

Analiza sektora MŚP wskazuje, że jego wzrostowe tendencje na przestrzeni lat dziewięćdziesiątych zostały zahamowane w 2000 r. Po raz pierwszy zmniejszyła się liczba aktywnych MŚP, spadła rentowność obrotu brutto oraz liczba osób pracujących w tym sektorze. Winą za taki stan rzeczy obarcza się m.in. wystąpienie kryzysu rosyjskiego, który spowodował gwałtowny spadek eksportu [*Kierunki działań...* 2003, s. 26].

Badacze śledzący proces powstawania i funkcjonowania MŚP wskazują, że poważnym problemem, z który muszą się one borykać, jest ich niska trwałość. Szacuje się, że w rozwiniętych krajach o gospodarce rynkowej jedynie co piąta firma będzie funkcjonować po upływie pięciu lat. Pozostałe zbankrutują, zaprzestaną działalności, podejmą inną lub podobną działalność. Wszystkie te przypadki wywołują pewne perturbacje dla przedsiębiorcy i jego personelu [Ćwikliński 2004, s. 216].

Stwierdza się powszechnie, że rozwój MŚP jest hamowany, a tym samym w pewnym stopniu utrudniany. Wynika to przede wszystkim z bariery leżącej w samej definicji MŚP, a mianowicie ich małego rozmiaru. Przytoczone stwierdzenie nie jest do końca słuszne, ponieważ MŚP starają się kompensować te straty poprzez swoją przedsiębiorczą orientację. Polega ona na energicznym reagowaniu na ciągłe zmiany potrzeb rynku oraz czerpaniu w związku z tym wszelkiego rodzaju korzyści wynikających z ich stałej obecności i działalności w bezpośrednim otoczeniu i bliskości rynku.

Kolejną barierą jest zazwyczaj ograniczona baza kapitałowa MŚP oraz specyfika tych organizacji, która wymaga korzystania z kapitału o wystarczająco szybkim stopniu zwrotu kosztów poniesionych na inwestycje. Z tego też powodu MŚP chętniej deklarują zainteresowanie szybkim wprowadzeniem i krótkoterminowym utrzymaniem swojego produktu na obecnie bardzo wymagającym rynku niż włączaniem się w proces długotrwałych badań nad nowym produktem lub innych zaawansowanych, towarzyszących temu badań. To z kolei uniemożliwia długoterminowe planowanie i związane z tym utrzymanie stałego lub ewentualnego wzrostu poziomu zatrudnienia. W związku z nasilającym się w kraju problemem walki z bezrobociem wspieranie rozwoju MŚP jako największego kreatora miejsc pracy zostało uznane za jeden z istotnych priorytetów w Polsce.

Poważnym ograniczeniem rozwoju przedsiębiorczości są zbyt wysokie stawki podatków, bezrobocie, mała chłonność rynku lokalnego, małe nakłady inwestycyjne, trudności w uzyskaniu kredytu, brak inwestorów oraz słabość gospodarcza regionu. Ponadto jako utrudnienie wskazuje się także położenie geograficzne, słabą aktywność lokalnych organizacji wspierania biznesu i obojętne nastawienie władz lokalnych [*Małe i średnie...* 2004, s. 117].

Niewątpliwie MŚP mają poza tymi słabościami wiele zalet. Z jednych i drugich wynikają ekonomiczne przesłanki opracowywania i wdrażania specjalnych programów ich wspierania.

Przesłankami wzrastającej roli MŚP, a jednocześnie pozytywnym wkładem tego sektora w gospodarkę jest wysoka efektywność działania. Mimo mniejszej aniżeli w dużych firmach wydajności pracy funkcjonują one efektywniej. Jest to możliwe dzięki niższym kosztom działalności, wynikającym z relatywnie niższych płac, niższych kosztów administracji i zarządzania, większej oszczędności w wykorzystywaniu zasobów, w tym również zasobów ludzkich, a przede wszystkim wysokiej, osobistej motywacji pracowników do działania. Ponadto niewielka skala działalności ułatwia im zachowanie większej elastyczności i szybszą reakcję na zmiany warunków gospodarowania. A co za tym idzie – nie wymaga, w przeciwieństwie do dużej, wysokich nakładów finansowych i technicznych w celu modyfikacji produkcji, a nawet całkowitej zmiany działalności.

Małe i średnie firmy są cennym współpracownikiem dużych firm jako podwykonawcy i kooperanci, którzy zapewniają elastyczną – w sensie ilości, jakości i techniki – realizację potrzeb, zajmują się wytwarzaniem krótkich serii produktów, z reguły nieopłacalnych dla dużych firm, a także wykonują wyroby na indywidualne zlecenie oraz pełnią inne uzupełniające funkcje w stosunku do dużych przedsiębiorstw.

Ciągle daje się zauważyć wzrost zatrudnienia w tym sektorze. Głównie dlatego, iż nawet w warunkach recesji małe i średnie firmy są zdolne do tworzenia nowych miejsc pracy przy stosunkowo niskich kosztach. Podchodzą one elastyczniej do kwestii organizacji pracy, co ułatwia nowym pracownikom zdobywanie kwalifikacji już w trakcie pracy. Rola, jaką odgrywają firmy sektora MŚP, ma znaczenie nie tylko gospodarcze dla rynku pracy, ale i społeczne, ponieważ prowadzi do rozładowywania napięć społecznych wywołanych zjawiskiem bezrobocia. Stwarza to wymierne korzyści dla regionu w postaci nie tylko płaconych podatków, ale także nowych miejsc pracy.

Działalność MŚP kreuje także obraz regionu na zewnątrz, przyciągając lub zniechęcając potencjalnych przedsiębiorców, klientów, czy też inwestorów. Generalnie rozwój działalności w tym sektorze wyrównuje regionalne dysproporcje w rozwoju oraz wpływa na podniesienie poziomu życia ludności na danym obszarze. Należy także zauważyć, że istnieje ścisła zależność pomiędzy rozwojem małych i średnich firm a rozwojem regionu. Założyciele MŚP lokują je zwykle w rejonie swojego zamieszkania, rynek lokalny pozostaje więc głównym regionem ich działania. W większości korzystają także z miejscowych zasobów.

Podstawowymi atutami MŚP jest ich efektywność, elastyczność, zdolność szybkiego dostosowania się do zmian zachodzących na rynku, innowacyjność, a także wyrównywanie regionalnych różnic w rozwoju ekonomicznym. Wymagają one również konkurencji, kształtują popyt i wpływają na rozwój eksportu. Małe i średnie firmy stanowią podstawową grupę pracodawców, którzy umożliwiają zatrudnienie i samozatrudnienie rzeszom osób poszukujących pracy.

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż MŚP są główną grupą podmiotów gospodarczych oferujących miejsca pracy. Ze względu na ich wartość na rynku pracy i możliwość znalezienia zatrudnienia w tego typu podmiocie lub też samodzielne podjęcie działalności przez osobę poszukującą pracy, w formie małego lub średniego przedsiębiorstwa, należałoby właśnie im przyznać priorytetowe znaczenie na badanym rynku.

W Polsce transformacja ustrojowa stworzyła warunki sprzyjające szybkiemu rozwojowi sektora MŚP. W bardzo krótkim czasie musiał nastąpić proces głębokich przemian i dostosowań do zmieniających się bardzo dynamicznie warunków gospodarczych kraju. Małe i średnie firmy stały się szansą dla tych, którzy stracili pracę, korzystają z wysokich odpraw lub łączą posiadane kapitały razem z innymi jednostkami, znajdującymi się w takiej samej sytuacji [Strużycki 2002, s. 20].

Warunkiem rozwoju MŚP jest odpowiednie kształtowanie polityki makroekonomicznej, stwarzającej warunki trwałego, zrównoważonego rozwoju gospodarki narodowej, obniżenie stopy inflacji, ograniczenie deficytu budżetowego i wydatków budżetowych. Może to doprowadzić do zwiększenia dostępu małej i średniej przedsiębiorczości do źródeł zewnętrznego finansowania, dzięki obniżeniu jego kosztów.

Celem polityki wspierania rozwoju tej działalności jest zwiększenie konkurencyjności sektora MŚP, wzrost eksportu tego sektora, wzrost nakładów inwestycyjnych [Ćwikliński 2004, s. 219].

Popieranie przedsiębiorczości indywidualnej jest stosowane w rozwiniętych krajach kapitalistycznych. Formy i sposoby pobudzania inicjatywy prywatnej są różnorodne. Można do nich zaliczyć ogólne oddziaływanie państwa, mające na celu zapewnienie warunków rozwoju przedsiębiorczości, specjalne programy rządowe, popierające rozwój MŚP oraz różnorodne inicjatywy lokalne [Winiarski 2001, s. 483].

Metody wspierania ich rozwoju można zasadniczo podzielić na finansowe i niefinansowe. Najogólniej mają one na celu wspieranie powstawania nowych przedsiębiorstw, gdy udziela się pomocy zaraz po ich powstaniu, lub też polegają na wzmocnieniu ich konkurencyjności, jeśli jest udzielana po osiągnięciu przez nie pewnej dojrzałości organizacyjnej.

Wśród sposobów finansowych wymienia się m.in. kredyty preferencyjne, czyli takie, które są udzielane na korzystniejszych warunkach niż warunki obowiązujące na ogólnym rynku kredytowym, np. o niższym oprocentowaniu lub związane z przedstawieniem zabezpieczenia niższego niż zwykle wymagane. Poza tym może być udzielony kredyt podatkowy, czyli taki, który polega na odsunięciu spłaty zobowiązań podatkowych.

Bardzo często zdarza się, że początkujący przedsiębiorcy mają często kłopoty z uzyskaniem kredytów, ponieważ nie mają wystarczającego majątku, który mógłby służyć jako zabezpieczenie zaciąganego kredytu, ani nie mają możliwości przedstawienia wiarygodnej historii kredytowej. Z tego też powodu administracja państwowa lub działające we współpracy z nią agencje rozwoju regionalnego lub inne instytucje mogą udzielać gwarancji kredytowych, zwłaszcza jeśli jest on zaciągany na wydatki o charakterze inwestycyjnym i doprowadzi do zwiększenia liczby nowych miejsc pracy.

Drugą grupę środków służących wspieraniu małej i średniej przedsiębiorczości tworzą szkolenia, doradztwo oraz tzw. inkubatory przedsiębiorczości oraz parki przedsiębiorczości. Szkolenia potencjalnych przedsiębiorców lub specjalistów z określonych dziedzin mogą być zlecane przez administrację państwową bądź samorządową innym instytucjom. Doradztwo jest często przedmiotem działalności małych firm; jednocześnie też drobni przedsiębiorcy, chcący uzupełnić swoje kwalifikacje lub kandydaci na przedsiębiorców, niejednokrotnie korzystają z usług doradczych świadczonych przez wyspecjalizowane instytucje.

Inkubatory przedsiębiorczości są firmami mieszczącymi się w specjalnie zaadaptowanych na potrzeby małych firm budynkach, wcześniej opuszczonych przez duże przedsiębiorstwa, które zaprzestały swojej działalności. Inkubatory doradzają i pomagają w prowadzeniu księgowości, korespondencji i działalności promocyjnej. Po pewnym czasie przedsiębiorca przenosi się do swojego lokalu, a jego miejsce zajmuje nowy.

Innym sposobem są specjalne tereny, na których budowane są standardowe, niewielkie budynki dysponujące podstawowymi elementami infrastruktury, przeznaczone do zajęcia przez potencjalnych przedsiębiorców, którzy chcą uruchomić działalność gospodarczą. Są to tzw. parki przedsiębiorczości, w których podobnie jak w inkubatorach mogą być organizowane systemy świadczenia usług dla przedsiębiorców, którzy dysponują jedynie ograniczonym doświadczeniem w nietechnicznych aspektach prowadzenia firm.

Na rozwój MŚP stale wpływają w ramach realizacji swoich działań urzędy państwowe i samorządowe administracji publicznej, regionalne i lokalne oddziały agend rządowych, urzędy statystyczne, inspekcja pracy, instytucje sektora finansowego w postaci banków, firm ubezpieczeniowych, instytucji pożyczkowych i poręczeniowych, instytucje oświaty i wiele innych [Nehring 2004, s. 31]. Stąd większości z tych instytucji można przyporządkować określone instrumenty, za pomocą których mogą one wpływać na wspieranie tego typu przedsiębiorców.

3. Podsumowanie

Innowacyjność jest kluczem do konkurencyjności we wszystkich sektorach gospodarki narodowej, do zrównoważonego wzrostu, rozwoju społecznego i tworzenia nowych miejsc pracy. Chcąc osiągnąć wymienione cele, firmy powinny wprowadzać,

rozwijać i sprzedawać nowe technologie oraz być podatne na zmiany. Efektywność takich działań nie jest uzależniona jedynie od własnych możliwości przedsiębiorstw, ale również od życzliwszego innowacjom środowiska, czyli od podstaw prawnych i fiskalnych oraz od ogólnej „kultury innowacyjnej”. Rozwijanie możliwości innowacyjnych „tradycyjnych” MŚP oraz tworzenie nowych firm dysponujących zaawansowaną technologią przyczynia się do rozprzestrzeniania nowych technologii i do pojawiania się nowych rodzajów aktywności gospodarczej.

Przestrzenne zróżnicowanie działalności społeczno-gospodarczej jest niezbędnym warunkiem jej efektywności i rozwoju. Różnicując działalność w przestrzeni, społeczeństwo wykorzystuje najodpowiedniejsze zasoby i walory środowiska, znajduje najkorzystniejsze warunki życia, ustala efektywny podział pracy i tworzy impulsy do wzajemnego oddziaływania pobudzającego rozwój. Proces ten może prowadzić jednak do powstawania regionalnych zróżnicowań, które pogłębiając się na skutek zachodzących procesów kumulacyjnych, prowadzą do oddalania się od zdefiniowanego „wzorca” stabilności i stanu równowagi. W tym regionie, który doznał „pozytywnego impulsu”, wywołują one dalsze pozytywne jego następstwa, w regionie zaś, który doznał „impulsu negatywnego”, gromadzą negatywne skutki. W ten sposób na skutek wzajemnych powiązań powstają nierówności regionalne, mające wiele negatywnych następstw ekonomicznych, społecznych i środowiskowych.

Bariery rozwoju sektora MŚP są związane przede wszystkim z polityką państwa i ograniczonymi środkami finansowymi, będącymi w dyspozycji przedsiębiorstw, dostępem do infrastruktury, słabym rozwojem usług finansowych, małą chłonnością rynków lokalnych. Znaczna część przedsiębiorstw posiada słabą płynność finansową, co hamuje ich procesy rozwojowe i inwestycyjne. Statystyki wskazują również, że wiele polskich MŚP kończy swoją działalność po pierwszym lub drugim roku funkcjonowania [Strużycki 2002, s. 30]. Sektor ten wymaga więc aktywnej polityki rządu, władz lokalnych, a także instytucji i organizacji, które powinny wspierać mały biznes. Bardzo ważna jest także postawa i polityka władz rządzących, które powinny wspierać rozwój MŚP przez uproszczenie regulacji prawnych, systemu podatkowego i ułatwienie dostępu do źródeł finansowania, wspieranie nowych technologii, edukacji i szkoleń z zakresu przedsiębiorczości.

Można zaobserwować rosnące znaczenie MŚP. Odgrywają one ogromną rolę w sferze zarówno gospodarczej, jak też społecznej państwa [Piasecki 2001, s. 77-79]. Sektor MŚP z jednej strony stymuluje wzrost gospodarczy kraju, przez aktywizację procesów innowacyjnych, a co się z tym wiąże – unowocześnia strukturę przemysłową, z drugiej zaś generuje nowe miejsca pracy i może łagodzić napięcia społeczne, dając szansę samozatrudnienia, osiągnięcia sukcesu oraz zmiany statusu społecznego ludziom przedsiębiorczym.

Literatura

- Ćwikliński H., *Polityka gospodarcza*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2004.
- Kierunki działań rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw od 2003 do 2006 roku*, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2003.
- Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużyński, PWE, Warszawa 2004.
- Nehring A., *Rynek pracy a rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w województwie małopolskim*, AE, Kraków 2004.
- Piasecki B., *Ekonomika i zarządzania małą firmą*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa–Łódź 2001.
- Strużycki M., *Zarządzanie małym i średnim przedsiębiorstwem. Uwarunkowania europejskie*, Centrum Doradztwa i Informacji, Wyd. Difin Warszawa 2002.
- Winiarski B., *Polityka gospodarcza*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2001.

CIRCUMSTANCES AND WAYS OF SUPPORTING OF SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP – THE CHOSEN ASPECTS

Summary

Supporting small and medium entrepreneurship is an important element of economics policy programmes in many well-developed countries. In times when socialist doctrine was functioning, this kind of activity was openly fought against. Entrepreneurship was very often discriminated and rationed. For this reason, the problem is of great importance nowadays. These companies constantly enlarge their share in the Gross Domestic Product, in employment and export. Mainly these enterprises create new workplaces. This sector is the main employer and that is why one should make appropriate conditions for growth and development, because it is the way of limiting the growing unemployment and creating new workplaces. The goal of this article is to discuss the circumstances of supporting of small and medium entrepreneurship and the growth of importance in the Polish economy, as well as to comment on the aims of government policy toward the group of such entrepreneurs and ways of supporting their growth.